

לבעינה של תורה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תיח

כ בשבט תשפ"ב
פרשת "משפטים"

”והייתם קדשים לאלהיכם”

על הצורך בהתקנת סינון לאינטרנט

ושהדבר אינו כדאי עבורו, דברי הנחש²: **”כִּי יֵדַע אֱלֹקִים כִּי בַיּוֹם אֶכְלֹכֶם מִמָּנוּ וְנִפְקָחוּ עֵינֵיכֶם וְהִיִּיתֶם כְּאֱלֹקִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע”** עוררו בו סקרנות ואף הוא חפץ להיות **”יודע טוב ורע”**. אם הוא היה מצליח להתאפק הרי שכבר בערב, בליל שבת, היה בא התיקון לעולם.

אדם הראשון מגלם את טבעה של האנושות כולה בזעיר אנפין. אף הוא שאף לעמוד בניסיון ולהתגבר. כאשר אדם עומד בפני אתגר ומצליח לנצח את חולשותיו או מכשול אחר ננסכת בקרבו תחושת חוזק אדירה, הגורמת לו לחשוב שהוא אינו זקוק לעזרה. לכן הוא כביכול לא האמין למה שהקב"ה אמר לו ורצה להתנסות בעצמו בכך.

”עשו משמרת למשמרתי”

אם כן, לכאורה טענותיו של הבחור שסיפרתי עליו בתחילה מובנות, שהלוא כך מוטבע בטבע האנושי.

”והלך בדרכי לבד”

לפני כשנתיים שוחחתי עם אחד מבחורי הישיבה הנפלאים. בחור זה מיאן להתקין סינון של נטספארק במכשיר הסלולרי שלו. הוא טען שבקשה זו מעליבה אותו - וכי הוא אינו מסוגל לשלוט בעצמו? וכי אינו יכול להתמודד? זוהי אכן שאלה נכונה וחזקה. בטבע האנושי מובנית תכונה של סקרנות ורצון להתנסות. גם אם ההורים או הרבנים יזהירו אותנו מפני דבר מסוים, עדיין נרצה להתנסות בו ולהיווכח בכך בעצמנו.

הרמח"ל ב'דעת תבונות'¹ מבאר שגם

אדם הראשון בגן עדן רצה לעמוד בניסיון. למרות שהקב"ה כבר הזהירו מפני האכילה מעץ הדעת

¹ אות מ: "אדה"ר כבר היה רואה הרע... שהקב"ה אסרו עליו, ואף על פי כן היה עינו מטעה אותו לחשוב אותו תאוה לעיניים... ואם היה עומד באמונתו, ולא היה מתפתה אחר היצה"ר, אלא אדרבה, היתה מתחזקת בלבו האמונה הזאת, אז היה נקרא שהשיג היחוד העליון... והנה, היה די שיתחזק באמונה זו שלא לעבור את פי ה', וזה עד ליל שבת קודש, כאשר חכמים יגידו, שאז היה הקדוש ברוך הוא עושה ביום אחד מה שהוא עושה עתה בשיתא אלפי שנים... כי היה מבטל ברגע אחד כל הרע מן העולם... וכן הוא לבניו אחריו גם כן."

² בראשית, פרק ג, פסוק ה

בשמחת אמת ולחיות חיים מלאי סיפוק פנימי נחסמת עקב הבעיות בקדושה.⁷

התורה מגלה לנו שמתחת למעטפת החיצונית של עליזות וקלות הדעת הרווחת בתרבות האופפת אותנו מקננת עצבות ומצויות חרדות ותחושת בדידות, כפי שמתארים המומחים. בטוחני שבדידות זו היא סכנה לנפש בריאה, שהלוא האדם הוא יצור חברתי. השתעבדות זו מביאה אנשים לידי דיכאונות ולהתאבדויות, שהתרבו לאין ערוך מאז הומצא האינטרנט.

”פְּסָחִים עַל שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים”

לצערנו רבים חווים חיים כפולים מעין אלה, מבלי להיות מודעים לכך. כיום ישנה מציאות שאדם יכול להיחשב דתי בהגדרתו החיצונית, אולם בפנימיותו הוא לאמתו של דבר חילוני בהיותו משועבד לתוכן חיים חילוני, הלוא גם חילוני מקיים מצוות רבות לעיתים קרובות, אמנם זוהי אינה כוונתו באופן מודע, אולם מצד האמת התכנים הממלאים את פנימיותו הם תכנים חילוניים, גם אם הוא אינו חש בכך.

אנו חיים בדור הגאולה, בו מופיעות נשמות גדולות.⁸ הקב”ה לא היה מביאנו לדור הזה על הניסיונות הגדולים הללו המופיעים בו אלמלא היה ידוע לו שביכולתנו לחיות, להתמודד ולהתעלות, למרות הניסיונות. זוהי בחינתו של יוסף, שמכוחו תופיע הגבורה בדורו של משיח בן יוסף. מהותו של דור זו הסתירה בין הפנימיות והחיצוניות, כמופיע ב’תיקוני ה’זוהר’ הקדוש⁹: **”טב מלגו וביש מלבר”**. אמנם הפנימיות היא קודש, אולם החיצוניות, מימד החיים הגלוי, הינה בעיתית כתוצאה מהפער בין הפנים והחוץ¹⁰.

ככלל אנו מקבלים את זאת שאדם מעוניין להתנסות ולעיתים זוהי גבורה לגיטימית. אם, למשל, מישהו מעוניין להתעמל ברמה גבוהה והוא מתאמץ לשם השגת מטרה זו יומם ולילה, למרות שמזהירים אותו שייתכן ולא כדאי לו לנהוג כך – בין אם הוא צודק בבחירתו או לא מכל מקום זוהי התמודדות לגיטימית. אולם, התורה מורה לנו שישנם תחומים בהם אין מקום להתנהלות מעין זו. בנוגע לענייני קדושה הדרכת התורה וחז”ל שאין לכך מקום. להתמודדות אישית יש מקום בכל ענייני העולם, מלבד בענייני קדושה בהם אין מקום לתחושת עוצמה אישית. ביחס אליהם התורה קובעת כי **”אין אפטרופוס לעריות”**.³

התורה אמרה⁴: **”וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם”** – טבעו של אדם בריא ונורמאלי להיות בין ה”זֹנִים אַחֲרֵיהֶם”, ולכן **”לֹא תִתְּנוּ”**. התורה אף מסבירה את חשיבות העניין⁵: **”לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֵת כָּל מִצְוֹתֵי וְהִיָּתָם קִדְשִׁים לְאֱלֹקִים”** – מבלי קדושה אין מצוות ומבלי קדושה, חלילה, אינכם בבחינת **”לְאֱלֹקִים”**. אם אדם הולך אחר ראות עיניו הוא ממית בקרבו חלק חשוב מאישיותו, את חלק הקדושה. על כן התורה מדריכה **”לא להיות גיבורים”**, לא להפריז בבחינת יכולת ההתגברות שלנו.

בדורנו הכל מקבל ביטוי חיצוני, ה’ ירחם. המאבק על הקדושה עלול לגרום גם להתפוררות שמירת הדת כולה, כפי שבעינינו ראינו. כבר חז”ל⁶ הצביעו על כך שישראל **”לא עבדו עבודה זרה אלא להתיר להם עריות בפרהסיא”**. אני משוכנע שכוונתם של חז”ל היא שכך היה מונח בתת-המודע שלהם, אך אם היו שואלים אותם הם היו מכחישים זאת.

כאשר אדם הולך אחרי תאוות ליבו הוא חי במעין סתירה ופיצול בין עולמו הדתי-הרוחני לבין עולמו החיצוני, שהוא עולם קר ומדומה, עולם מלא ציניות, הרחוק מחיים המלאים בשמחת אמת. היכולת לשמוח

⁷ עיין מדות הראי”ה, ערך ברית, אות א: **”פגם הברית מחליש את כח הטבעיות שבמוסר, על כן הוא מוליד חרדה ורפיון בעומק הנפש, והחרדה הפנימית באה מפני העלילות לסור מדרך הטוב... שאם לא הייתה מידת הברית רפויה אצלו היה כבר עושה הכל בבטחון ושמחת לב”**. שם, אות ג: **”פגם הברית... פועל הוא באדם החשכה פנימית, שאי אפשר לו עוד להכיר לאמתתו כל ענין תכליתי מוסרי...”**.

⁸ עיין צדקת הצדיק, אות נב: **”דורו של משיח ודאי יהיה חביב... ועל כרחך ששורש נשמתם ממקום גבוה יותר מכל הדורות”**.

⁹ על פי תיקוני הזוהר, תיקונא שיתין, דף צג, עמוד ב

¹⁰ עיין אגרות הראיה, אגרת תקנה, עמודים קפד-קפה

³ כתובות, דף יג, עמוד ב; חולין, דף יא, עמוד ב; נדה, דף ל, עמוד ב

⁴ במדבר, פרק טו, פסוק לט

⁵ שם, פסוק מ

⁶ סנהדרין, דף סג, עמוד ב

”העם הזהלכים בחשך”

כך תיאר זאת הראי”ה קוק ב’אורות התשובה’¹¹: **”כל חטא מטיל חרדה מיוחדת על הנפש, שאינה מסתלקת כי אם על ידי התשובה, ולפי עומקה של התשובה החרדה עצמה מתהפכת לביטחון ואומץ לב”**. כל הקורא בספרי מחקר יודע שכיום כל ילד קטן חווה חרדות רבות. חרדה זו גופה היא חטא.

”והרושם של החרדה הבא מצד החטא אפשר להכירו, בין בשרטוטי הפנים, בין בתנועות, בין בקול, בין בהנהגה, בין בכתב היד, בין בסגנון הלשון בדבור, וביותר בכתיבה, הרצאת הרעיונות וסידורם”. מורגש שהאדם במתח ובחסימה נפשית.

”מקום שהחטא סותם את האורה שם הפגימה ניכרת, ולפי מדרגת החטא ולפי יחסו אל הנושא ככה יוכר הרושם לאשר יביטו בעיניים בהירות”.

אני סבור שלעיתים ניכר על פניהם של אנשים התיאור שהרב מתאר, ניכר שאנשים אלו הם בלי חיות של קדושה על הפנים. הפנים משקפות את עיקר האדם – היא הפנימיות. כפי ששמעתי בעבר הרב יעקב כ”ץ שליט”א שהמילה ”פנים” היא מלשון ”פנים”. פנימיות האדם משתקפת בפניו, בדיבורו, בתנועותיו, בכתיבתו ובכל ענייניו.

”מאשריך מתעים”

מה עלינו לעשות בישיבה? ראשית, עלינו ללמוד גמרא, לעמול ולהזיע, לשמוח בלימוד העיון. עמל התורה בונה את הפנימיות הקדושה. יחד עם זאת עלינו לבנות בקרבנו גם עולם פנימי-אמוני עשיר – לשמוע שיחות של תלמידי חכמים, שמרוממות וממלאות את הנפש; לבנות עולם פנימי של ערכים ודבקות בַּאמת, בעצמיותנו האלוקית ובקב”ה. דבקות זו מעניקה לאדם תוכן ושמחה – לא שמחה מדומה בה אדם מחייך באופן חיצוני, אלא שמחת אמת. ראו את שמחת התורה התמידית הנסוכה על פניו של מורנו הרב אביגדור נבנצל שליט”א. זוהי יכולת לחיות חיים של שמחה, מתוך רעגנות ותסיסה.

לעומת זאת, כאשר ניזונים ללא הבחנה מהתכנים החיצוניים שבמדיה, המוזרמים אלינו על ידי אנשים רודפי בצע הרוצים שנשאב עוד ועוד, מבלי משים יש לנו ”מחנכים סמויים”. אב הקונה לבנו הצעיר פלאפון חושב שבכך הוא מעשיר אותו. אולם, אם היו מספרים לו שהמורה בכיתה מדבר ברמה של השפה אותה שומע הילד בפלאפון הוא היה תובע בבג”ץ שיפטרו את המורה הזה. למרות זאת, הוא קונה לו סמארטפון בו הוא רואה דברים הגרועים לאין ערוך מאשר מורה המדבר בצורה לא מכבדת.

כך קורה שהמחנך של הילד הזה, של הנער שלנו, הוא אינו תמיד רבותיו והוריו, אלא ”מחנכים סמויים” המצויים במכשיר הקטן שבכיסו. לצערנו, זהו ”המחנך הסמוי” של החברה הציונית-דתית הפתוחה. לא אמרנו שאסור לָבֵא לשיבת ’הכותל’ להחזיק ברשותו סמארטפון, אולי היינו צריכים לומר אך אין בכך טעם. אנחנו חיים בחברה פתוחה, ולכן יחד עם זאת שביכולתו של האינטרנט לשמש ככלי אדיר בתיקון העולם, אנו סופגים באמצעותו מבלי משים ערכים המנוגדים לתורה, לחיי תורה ולאמונה.

”לחצב להם בארות בארת נשברים”

אתן דוגמאות לכך בקצרה. עיקרון מוסרי מרכזי הוא שהאדם, ובפרט אדם מישראל, הוא נזר הבריאה. על כן, אם הוא פוגע בעצמו הוא עושה בכך דבר שהוא נגד רצון ה’ ופוגע בנשמתו ובהופעת שם ה’ בעולם כולו. כך כותב ’נפש החיים’¹²: **”וזאת תורת האדם כל איש ישראל: אל יאמר בליבו, חס ושלום, כי מה אני ומה כחי לפעול במעשי השפלים שום ענין בעולם. אמנם יבין וידע ויקבע במחשבות ליבו שכל פרטי מעשיו ודבוריו ומחשבותיו כל עת ורגע לא אתאבדו, חס ושלום, ומה רבו מעשיו ומאוד גדלו ורמו, שכל אחד עולה כפי שרשה לפעול פעולתה בגבהי מרומים בעולמות וצחצחות האורות העליונים”**.

ובאמת, כי האיש החכם ויבן את זאת לאמיתו לבו יחיל בקרבו בחיל ורעדה, בשומו על לבו על מעשיו אשר לא טובים, חס ושלום, עד היכן המה מגיעים לקלקל ולהרוס בחטא קל, חס ושלום, הרבה יותר ממה שהחריב

¹² שער א, פרק ד

¹¹ פרק ח, אות יג

”וּמִשְׁלַל בְּרוּחוֹ מְלִכְדָּ עִיר”

ה' האיר לי היום רעיון שברצוני לשתף אתכם בו. בכל בוקר אנו מברכים את ברכת "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוֹרָה". מכך למדו שישנו חיוב לחגור חגורה בשעת התפילה¹⁵, על מנת לחצוץ בין חלקו העליון, מקום משכן הרוח והנשמה שהן ה"חלק אלו-ה ממעל" שבקרבו, לבין חלקו התחתון, מקום משכן החומר. מבחינה הלכתית המכנסיים עצמם מהווים את החגורה¹⁶, אולם החסידים מהדרים בשעת התפילה וזמן אמירת דברים שבקדושה לחגור גארטעל.

אם כן, ההלכה מורה לנו לברך על המחסום והמחיצה שאנו שמים לעצמנו. לשים מחסום זוהי גבורה גדולה, כפי שמודגש בלשונה של הברכה - "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוֹרָה". ישנם אנשים החוששים שסינון יפגע ביכולות של הפלאפון ויאט אותו או טענות אחרות. די עם ההבלים הללו! מספיק לרמות את עצמנו! הדבר משול לאדם היורה בעצמו ומתאבד, וטוען שירה רק באוויר שפָּרִיאֹת וזהו אינו כדור חזק... צריך לאזור גבורה ולשים מחיצה - של גארטל או של נטספארק - שתחוץ בעדנו מפני הצדדים הנמוכים שבאישיותנו. עם כל הקשיים שישנם בדור הגדול הזה הקב"ה גם נתן לנו פתרונות, אולם יש לקבל החלטה ולבחור בהם. זהו כוחה של הבחירה החופשית.

יתירה מכך, החסימה היא חובה גמורה הלכתית. חובה ברורה היא שלא להחזיק מכשיר כלשהו מכל סוג ללא שהותקנה בו חסימה¹⁷.

סופו של הסיפור שפתחנו בו היה שאותו בחור ניגש בשלהי השנה ההיא וביקש לשוחח עימי ביחידות. כשנכנסנו לחדרי הוא פתח בפניי את סגור ליבו ואמר בדמעות: "תודה רבה! הצלת את החיים שלי! הצלת את העולם שלי!".

נבוכדנצר וטיטוס. כי הלא נבוכדנצר וטיטוס לא עשו במעשיהם שום פגם וקלקול כלל למעלה, כי לא להם חלק ושורש בעולמות העליונים שיהיו יכולים לנגוע שם כלל במעשיהם. רק שבחטאינו נתמעט ותש כביכול כח גבורה של מעלה, את מקדש ה' טמאו כביכול המקדש העליון". בחטאנו אנחנו מקטינים את כוח הקדושה בעולם ואת יכולתה להופיע ולהשפיע בעולם, סוגרים וחוסמים את השפעת האלוהי. גם הרב זצ"ל ב'אורות הקודש' עוסק רבות בגדלותו של האדם ויכולתו לשלוט במציאות ובטבע ולהשפיע עליה. כבר התורה העידה על זאת מפורשות באריכות דבריה בענייני הברכות והקללות¹³: "וְהָיָה אִם שָׁמַעַ תְּשָׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוָּה אֲתֶכֶם... וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ... הַשָּׁמַר לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אִף ה' בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם...". לעומת זאת, מה אנו יונקים מהתכנים שבמדירה? מה העולם משדר לנו כיום? "חֲיָה וְתֵן לַחֲיֹת!" התפיסה החיצונית והחילונית - מלשון זרות, כתרגומו של הפסוק¹⁴: "וְכָל זֶר לֹא יֵאָכֵל קִדָּשׁ" - "חֲלוּנִי" - חודרת למוחנו ומטריפה את חושינו ואת כל מהלך חיינו. ההשקפה החילונית הרווחת בעולם כיום דוגלת בְּעִיקְרוֹן שכל אחד יכול לעשות כטוב בעיניו, ובלבד שלא יפגע בזולתו. ברם, התורה מלמדת אותנו שאין דבר כזה, לכל פעולה של יהודי ישנה השלכה על עולם ומלואו.

נבחן מהן תולדותיה של תפיסה חילונית זו - וכי כאשר אדם מתאבד הוא הזיק למישהו? הלוא הזיק רק לעצמו! אולם, האם החיים הם של האדם? הלוא הם של רבש"ע! מי נתן לו רשות ליטול את חייו?

תופעה זו מתרחשת גם ביחס לערך הגדול של צניעות. מבלי משים, ערך מרכזי זה ביהדות, הולך ונשחק על ידי אותם "מחנכים סמויים". אדם יכול להיות בחור ישיבה, הלומד יום ולילה, ובמשך היום כולו הוא יתמלא בתוכן של קודש, אך כאשר יגיע לחדרו בלילה ויתבונן בתכנים הזרמים אליו מהמכשיר שבידו הוא יספוג סגידה ליופי, לחיצוניות ולמותגים בהתאם לשדרים שהוא קולט משם.

¹⁵ עיין שלחן ערוך, אורח חיים, סימן צא, סעיף ב

¹⁶ עיין משנה ברורה, סימן מו, סעיף קטן ח

¹⁷ עיין מעשה רשת (מאת הרב ניר אביב, ראש כולל הדיינות בישיבה) עמודים 52-97; קונטרס האינטרנט בהלכה סימן א; מאמרו של הרב מאיר בראלי בתחומין לא.

¹³ דברים, פרק יא, פסוקים יג-יז

¹⁴ ויקרא, פרק כב, פסוק י